

●●● Leidse Schouwburg ●●● Stadsgehoorzaal

Hoogtepunten Leidse Schouwburg

Op 23 februari 1705 kreeg Jacob van Rijndorp, acteur en leider van rondreizend theatergezelschap de Grootte Compagnie, van de Leidse magistraat 'met schuldige eerbiedigheid' toestemming om een theater te bouwen op de plaats van een afgebrande mouterij aan de Oude Vest. Met een subsidie van 500 guldens én vrijstelling van belastingen begon hij aan de bouw: op 1 oktober 1705 opende het theater zijn deuren met de voorstelling Belegering ende Ontset der Stadt Leyden van Reynerius Bontius.

Hoefijzer

Het oorspronkelijke gebouw is in de loop der tijd meerdere malen uitgebreid en gerenoveerd. Vanaf 1833 werd aan beide zijden van de schouwburg een pand gekocht om het theater uit te kunnen breiden. Toch bleek het gebouw niet te voldoen en in 1865 werd het startschot gegeven voor een ingrijpende verbouwing. Onder leiding van stadsarchitect Schaap kreeg de zaal van de Leidse Schouwburg haar huidige hoefijzervorm, geïnspireerd op de Italiaanse theaters.

Studenten

Vanaf de 19e eeuw speelden studenten een belangrijke rol in de schouwburg. Allereerst als vaak luidruchtige bezoekers die voor aanvang bij iedere voorstelling het lijflied Io Vivat van de Leidse studentenvereniging Minerva Io Vivat aanhieven. In 1975 maakte directeur Hans van Dam een einde aan deze traditie. Maar de studenten haalden ook eigenhandig belangrijke gezelschappen naar Leiden of stonden zelf op de planken, zoals Paul van Vliet in het Leidsch Studenten Cabaret. In 1978 ontstond dankzij de inzet van de Leidse studentenvereniging Augustinus het Leids Cabaret Festival. Dit festival zorgde voor de doorbraak van o.a. Najib Amhali en Lebbis & Jansen.

Verzet

Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelt de Leidse Schouwburg een vooraanstaande rol in het verzet. Onderduikers verstopten zich in het pand en op de zolder vervalste een verzetsgroep persoonsbewijzen. Dit terwijl de schouwburg open bleef voor de bezetter en Duitse soldaten in de zaal met regelmaat genoten van revues!

Aan een zijden draadje

Het voortbestaan van de Leidse Schouwburg was in de jaren '60 van de 20e eeuw zeer onzeker. Er waren vergevorderde plannen voor totale sloop en nieuwbouw op een andere plaats in Leiden. Door geldgebrek werd toen toch besloten tot restauratie en uitbreiding van de 'oude dame'. Deze ingrijpende renovatie vond plaats tussen 1974 en 1976, ditmaal onder leiding van architect Onno Greiner. Slechts de muren en de balkons bleven op hun plek. Delen van het interieur verdwenen tijdelijk of werden zelfs geheel vervangen. De zaal werd eveneens in een brons-okeren atmosfeer gehuld.

● ● ● Leidse Schouwburg ● ● ● Stadsgehoorzaal

Het Ei van Greiner

Architect Greiner ontdekte tijdens de renovatie op een perspectieftekening van de zaal uit 1865 iets bijzonders. De zaal heeft weliswaar de vorm van een hoefijzer, maar tegelijkertijd de proporties van een ei. Het toneel vormt de punt waarnaar het publiek als het ware wordt toegetrokken. De acteurs lijken groter waardoor het publiek het gevoel heeft zeer dicht op het toneel te zitten. Andersom lijkt het voor de acteurs alsof ze het publiek kunnen aanraken. Dit 'ei van Greiner' zorgt voor een uniek gevoel van intimiteit en heeft inmiddels ook in andere theaters als uitgangspunt gediend.

Het brons-okeren interieur werd bij de laatste verbouwing in 1997 vervangen. De Leidse Schouwburg keerde terug naar de ambiance van 1905: het traditionele rode pluche, de kroonluchters en de gouden ornamenten.

En nu?

Eindelijk heeft de mooiste en oudste Schouwburg van Nederland de allure die het verdient: in 2015 ging een lang gekoesterde wens in vervulling en is de foyer uitgebreid. Met de verdubbeling van het vloeroppervlak, een ruim opgezette garderobe en bar kunt u hier extra genieten. De warme en gezellige sfeer van de Leidse Schouwburg is natuurlijk behouden.

● ● ● Leidse Schouwburg ● ● ● Stadsgehoorzaal

Hoogtepunten Stadsgehoorzaal

Breestraat

De Stadsgehoorzaal is een concertgebouw aan de Breestraat in Leiden met drie zalen. Leiden beschikt al meer dan twee eeuwen over een Stadsgehoorzaal. Het eerste gebouw met die naam bevond zich in de Lokhorststraat, en werd behalve voor de muze ook gebruikt voor onder meer godsdienstonderwijs aan minvermogenden. In 1826 werd aan de Breestraat een tweede Stadsgehoorzaal gebouwd.

Multifunctioneel

De aan de Breestraat gelegen linkervleugel van het Sint-Catharinagasthuis werd in 1826 ingericht tot "Stadsgehoorzaal". Andere delen van het complex werden onder meer bestemd tot "industrieschool", en "zetel" van verschillende "wetenschappelijke en kunstverenigingen". De Grote Zaal van deze Stadsgehoorzaal mat 21 x 8,5 meter, en de kleine zaal deed met haar breedte van slechts 5 meter haar naam eer aan. In de loop van de 19e eeuw voldeed dit gebouw niet meer. In 1871 kreeg gemeentearchitect J.W. Schaap dan ook de opdracht een nieuwe gehoorzaal te creëren, tegen het krappe budget van 45.000,- gulden!

Brand

Deze nieuwe zaal voldeed aanvankelijk, maar al in 1889 werd zijn schepping verguisd als "tochtig, brandgevaarlijk en derhalve onbruikbaar". De gemeenteraad besloot tot een verbouwing. Daartoe werd een pand ter linkerzijde aangekocht om te worden geïncorporeerd in het gebouw. Deze zaal werd in augustus 1889 door een grote brand verwoest.

Opschudding

De opvolger van Schaap, de gemeentearchitect ir. D.E.C. Knuttel, kreeg de opdracht ontwerpen in te dienen voor een nieuwe Stadsgehoorzaal. Samen met directeur D. van der Horst van de Leidsche gasfabriek ondernam hij een studiereis naar onder meer het Gewandhaus in Leipzig, de Opera in Frankfurt, het Mellinitheater te Hannover en de Berliner Philharmonie. Naar aanleiding van de nieuwe ideeën die zij mee terugbrachten, ontstond in de gemeenteraadsvergadering van 2 januari 1890 enige opschudding, daar verschillende raadsleden van mening waren dat een gebouw van zo grote allure vrij zou moeten staan. Raadslid Sturler suggereerde het Gravensteen maar af te breken, H.S. Jutta stelde voor de Waalse kerk te slopen en weer anderen vonden dat een prijsvraag moest worden uitgeschreven.

●●● Leidse Schouwburg ●●● Stadsgehoorzaal

Nieuw in 1891

Het herbouwplan werd uiteindelijk op 24 april 1890 bij de raad ingediend, en de volgende dag al ging de eerste spade de grond in. Met de Waalse kerk werd afgesproken de achter de kerk gelegen consistoriekamer en de kosterij af te breken, om plaats te maken voor een kleine zaal. In ruil hiervoor liet de gemeente aan de andere kant van de kerk een nieuwe consistoriekamer en kosterij bouwen. Aanvankelijk zat de bouw tegen; resten van bebouwingen uit vroeger eeuwen - archeologische vondsten dus! - werden in die tijd voor het gemak vooral gekenmerkt als obstakels. In de herfst van 1891 is de bouw voltooid.

Tegelijkertijd werd de 'Kasteleinswoning' aan de Aalmarkt (nr. 7) opgeleverd. In dit gebouw woonden gedurende lange perioden beheerders van de Stadsgehoorzaal. De aanvoer van goederen en de artiesteningang verliep via dit pand.

Architectuur

De nieuwe Stadsgehoorzaal was (en is) een imposant voorbeeld van neorenaissance-architectuur, dat in Nederland nauwelijks meer voorkomt. De voorgevel met de zuilengalerij geeft aan het gebouw een bijzondere allure. Versieringen en ornamenten zijn uitgevoerd in zink en zandsteen. Van het oorspronkelijke interieur (van na de brand in 1889) zijn onderdelen, zoals de lambriseringen en balkons in de grote zaal en het gehele interieur van de Breezaal tot op de dag van vandaag behouden gebleven. Gedurende decennia werden vele aanpassingen en uitbreidingen aangebracht.

Restauratie en vernieuwing

Het complex was, na tientallen jaren intensief gebruik voor vele doeleinden, dringend toe aan een structurele vernieuwing en uitbreiding met een kleine zaal. In 1996 werd de Stadsgehoorzaal ingrijpend gerenoveerd onder auspiciën van architect Kees Spanjers, ook verantwoordelijk voor de renovatie van de Beurs van Berlage in Amsterdam.

Uitgangspunten waren naast herstel, behoud en conservering openheid en verbetering van het comfort. De in de loop der tijd geheel dichtgezette gevel achter de zuilengalerij werd in oorspronkelijke staat hersteld, waardoor de karakteristieke negen bogen weer tot hun recht kwamen en de begane grond een veel lichter en opener aanzicht kreeg.

Interieur

Ook in het interieur van de Grote Zaal werd een aantal belangrijke verbeteringen aangebracht. De verdieping van de zaal en het (flexibele) tribunesysteem verbeterden het zicht op het podium. Door het verwijderen van de in de jaren zestig aangebrachte toneellijst werd de eenheid van podium en zaal hersteld en het podiumoppervlak vergroot. De plaatsing van een drietal lichtbruggen en de vernieuwing van de technische installatie betekenden een vergroting van het aantal

● ● ● Leidse Schouwburg ● ● ● Stadsgehoorzaal

gebruiksmogelijkheden. De comfortabele stoelen, de nieuwe kleuren en het sfeervolle sterren-plafond verrijkten het monumentale concertgebouw. Het Adviesbureau Peutz Associés werd gevraagd te onderzoeken hoe de waardevolle zaalakoestiek van de Stadsgehoorzaal kon worden behouden na de renovatie. De Breezaal aan de Breestraatzijde bleef nog vrijwel geheel intact.

Aalmarktzaal

In 2004 werd door de gemeente Leiden besloten tot de uitvoering van de tweede fase van de renovatie, als onderdeel van het Aalmarktproject. Het resultaat was een prachtige nieuwe zaal met uitzicht op de Stille Rijn. De Aalmarktzaal met 349 stoelen is akoestisch gezien één van de beste zalen van Nederland voor kamermuziek, maar ook kleine popconcerten komen hier uitstekend tot hun recht.

En nu?

In 2014 is de Entreefoyer in de stijl van de vernieuwde Stadsgehoorzaal verbouwd en het resultaat mag er zijn: prachtige lichtinval, een interieur dat uitnodigt voor ontmoeting en vooral een opvallende meterslange raampartij. Een zonnige entree die een en al openheid uitstraalt. Hierdoor valt het gebouw nog meer op in het straatbeeld. De Entreefoyer heeft alles in zich om de huiskamer van Leiden te worden. Nu zijn er al regelmatig gratis toegankelijke concerten te beluisteren in de foyer. De Podium Pitch, de flitscolleges in samenwerking met Naturalis, de voorronde van de Boonekamp Jazz Award: het bruist! In de toekomst weet de Entreefoyer elke Leidenaar te verlokken met lezingen, theatervoorstellingen van het PS|theater en andere activiteiten die nauw met Leiden zijn verbonden.